

ARTIKLER OG TALER

1888-1941

af

JAKOB E. LANGE

NYT BOGFORLAG ODENSE

1942

Fædrelandsfølelsens udvikling.

Foredrag ved Elevmødet Juli 1920.

Nu, da det danske Sønderjylland er vendt tilbage til Moderlandet, er det naturligt at kaste blikket tilbage og se noget nærmere på, hvad nederlaget og adskillelsen har betydet for os danske. På hvad område nævnes kan har denne hovedbegivenhed i vor moderne historie præget ikke blot folkets materielle forhold, men dets tænkemåde og grundsyn, folkebevidsthed og fællesfølelse. Et umiddelbart forståeligt og levende vidnesbyrd derom kan vi finde i vore fædrelands-sange fra de sidste menneskealdre, når vi opmærksomt lytter til den tone, hvori de er stemt.

Tag den gamle »sang for danske« (fra 1824): »Der er et land, dets sted er højt mod Norden.« *Hjemstavnsglæden* finder heri smukke og statelige udtryk: »Den muntre strids-hingst over engen vanker — og stimer myldrer i den dybe fjord« o. s. v. Men hvor uklar fædrelandsfølelsen på den tid endnu er, ses tydelig af de (nu usyngelige) verselinier, hvori *Holsten* prises:

»Og dybt mod syd, hvor Elbens bølge gynger
vel tusind snekker langs den grønne kyst
i fede marsk, imellem gyldne dynger
de røde hjorte hvile sig med lyst. —
Vort held er et, og fælles er vor hæder
(den vogter sværdet med sin varetægt)
og én den danske bøn, hvert hjerte beder:
Gud skærme kongen og hans hele slægt.« --

Det var i de tider da ikke blot Baggesen følte sig lige så godt som tysk som dansk digter, men da selv Oehlenschläger, danskernes skjaldekonge, grumme gerne vilde figurere på det tyske parnas. Fællesbåndet for nationen er da endnu egentlig kun »den bøn, hvert hjerte beder: Gud skærme kongen og hans hele slægt.«

Først gennem de begyndende brydninger med Slesvig-Holstenismen i 1840erne får nutidens nationalfølelse herhjemme en bestemt dansk farve, navnlig i studenterverdenen med et for forhøjet skær af *skandinavisk* fællesskabsfølelse, som det slår os imøde fra Plougs sang ved Skamlingsbankefesten i 1846:

Lifligt fløjte Vælsklands nattergale,
Galliens hane vækker kampens mod
strængen bæver i Kastiliens dale
og i tonen flammer sydens blod;
over dæk som under kirkens bue
bruser brittens røst med orgelklang
og som der er kraft i Rhinens drue
er der styrke i den tyske sang.

Tro dog, fremmede! ej at i Norden
livet gisper, stumt og sløvt og mat! --

— — — —
Kling da Nordens toner over vangen!
mød de fremmede kun uden sky!

Ved at søge mod nord finder man en naturlig modvægt mod den *Helstatstanke*, der herskede i frihedsfjendske lejre som udtryk for nationale stormagt-lyster. —

Under indtryk af 1848—50-krigens sejrstemning, fik den nyvakte danske selvstændighedsfølelse undertiden — især hos mere overfladiske naturer — en biklang af overmod: »Danmark, vor moder! voldsmandens hånd skal visne så tit han rører din fod (F. Barfod 1856). Hos den jævne københavner og landsoldat dog mere umiddelbart og lige til, beskedent-realistisk:

/: Når tysken kommer her :/
 beklager jeg enhver, ja beklager jeg enhver.
 Til Peder og til Povl
 han siger: »du bist faul«
 og skælder man ham ud på dansk, så
 siger han »hols maull!«

Og så kom da 1864.

De første udtryk for genopleven efter det bedøvende slag og det uhyre blodtab, måtte naturligvis blive et råk om oprejsning, om revanche — som det lyder i Paludan-Müllers: »Brat af slaget rammet« (November 1864):

»Da til luren toner
 blusser bavn og bål:
 Slesvigs land genvundet —
 det er kampens mål!

Til alt held udtømtes dog vor nationalfølelse ikke i afmægtige militære revanchedrømme. Hos de bedste og ædleste fødtes af den et håb om national retfærd. Allerede i 1869 finder dette udtryk i Mads Hansens sang: »Vi har et håb, der ej er bygt«:

Vi sætter ej vor tillid til
 kanoner eller bajonetter
 ejheller hvad vi selv udretter
 og hvad de store magter vil.

— — — —
 Hvem skifted jordens lande ud?
 Har det ej noget at betyde?
 Mon voldsmænd kan ustraffet bryde
 de grænser, der er sat af Gud?
 Er sprogets klang og åndens mærke
 ej grænsepæle vel så stærke
 som dem af stene og af træ?

— — — —
 og håbet er, at Danmarks lande
 til tungemålets skel må stande
 som grænse for et enigt Nord.

Sit dybest poetiske udtryk finder dog samfølelsen mellem danske nord og syd for grænsepælene i Hostrups sang fra Sønderjyllands-stævnet i Ryslinge 1868:

Danmark, delt ved hav forinden,
kløvet nu tilsidst af fjenden!
om du plyndres,
ej du søndres,
båndet er dit modersmål.

Dog, om end man kan leve i håbet — når det er rigt og sandt — kan man ikke leve af håbet. Folkets liv må finde aktivt udslag, om det skal føle sig livet værd.

»Hvad udad tabtes må indad vindes« blev da valgsproget. Den fornyede foretagsomhed, som gav sig udslag i hedens opdyrkning, i søfarts og værkflids udvidelse i den store stil o. s. v. bidrog til at hæve den svækkede selvbevidsthed. Men det væsentlige ved alt dette nye var ikke fremskridtenes *kæmpemæssighed*, men derimod deres *almenhed*. — Under indtryk af vort lands lidenhed voksede den følelse til bærende kraft, at folkets ager var for lille til nogen del turde ligge brak, at *alle* skulde frem og op til virksom deltagelse i folkets liv, at Danmark kun ved en virkelig folkelig kultur kunde hævde sig mod Tysklands storstats-kultur. Heraf udsprang den demokratiske strøm, der blev bæreren af vor vigtigste værkflidsfremgang og som ikkun voksede med den modstand og foragt, den mødtes med, ikke blot fra et overmodigt Tyskland, men især fra den hjemlige overklasse-reaktion. — »Med folkets slumrende kraft og vid — frem bondemand, frem!« blev den demokratiske opsang.

Således voksede da ud af nederlaget en fædrelandskærlighedens fornyelse som folkelig-demokratisk fællesfølelse og af denne igen ny styrkelse for vor nationale kulturkamp sønden å.

Og nu, da denne kamp mod overgreb og vold fra syd er endt og »Danmarks lande til tungemålets skel mon stande«

står vi ikke ved det endelige mål uden fremtidsopgave, men tværtimod ved *begyndelsen*. Thi om end den folkelige fællesfølelse, der »fødtes under nederlaget« vel nok sammenlignelsesvis er stærk i vort land og er bærer af alt samvirke på demokratisk grund, véd vi dog alt for godt, hvor ofte den svigter, og hvor få virkelige spor den sætter i folkets daglige liv. Om end livet i Danmark præges af en viss folkelighed, er vi dog såre langt fra den folkelighed, som det må være al sand nationalfølelses mål at virkeliggøre.

Til denne *kamp for livet* er det den folkehær skal fylkes, som Hostrup synger om i sin højskolesang (fra 1892) »Den trænger ud til hvert et sted«.

Den hær vil ikke blod og sår,
hvor krigens lurker gjalde,
men nyfødt fred i friheds vår
med lige ret for alle,
og den vil sindig fremad gå
og ej fra kampen træde
før selv den mindste af de små
får del i livets glæde.